

2. Gelenekselden Dijitale
Uluslararası Medya Araştırmaları
Sempozyumu

IMS 2020

10-11 Aralık 2020, İzmir / Türkiye

**Dijital Transformasyon,
Gelecek Tasarımı ve
Medya**

2nd From Traditional to Digital
International Media Research
Symposium

IMS 2020

December 10-11 2020, İzmir / Turkey

**Digital Transformation
and Future Design
in Media**

Editör/ Editor
Dr. Öğr. Üyesi Selin BİTİRİM OKMEYDAN

10-11 Aralık 2020

**2. GELENEKSELDEN DİJİTALE
ULUSLARARASI MEDYA ARAŞTIRMALARI
SEMPOZYUMU (IMS 2020)**

**2nd FROM TRADITIONAL TO DIGITAL
INTERNATIONAL MEDIA RESEARCHES
SYMPOSIUM (IMS 2020)**

Sempozyum Bildiri Kitabı /
Symposium Proceedings Book

Editör/ Editor:

Dr. Öğr. Üyesi Selin BİTİRİM OKMEYDAN

Ege Üniversitesi

10-11 Aralık 2020 İzmir / TÜRKİYE

Ege University

10-11 Dec 2020 İzmir / TURKEY

**2. GELENEKSEL DİJİTALE ULUSLARARASI MEDYA
ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU (IMS 2020)**

**2nd FROM TRADITIONAL TO DIGITAL INTERNATIONAL
MEDIA RESEARCH SYMPOSIUM (IMS-2020)**

Sempozyum Bildiri Kitabı / Symposium Proceeding Book

Ege Üniversitesi
10-11 Aralık 2020 İzmir / TÜRKİYE

Ege University
10-11 Dec 2020 Izmir / TURKEY

Editör/ Editor
Selin BİTİRİM OKMEYDAN

ISBN: 978-605-338-310-9

© Bu kitabın yayın hakları Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi GELENEKSELDEN DİJİTALE ULUSLARARASI MEDYA ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU'na aittir. Bütün hakları saklıdır. Bu kitabın tümü ya da bir bölümü önceden izin alınmaksızın basılamaz; herhangi bir baskı yoluyla veya elektronik, mekanik, fotokopi, ses kaydı gibi yollarla çoğaltılamaz.

© Ege University Faculty of Communication FROM TRADITIONAL TO DIGITAL INTERNATIONAL MEDIA RESEARCH SYMPOSIUM All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored, in a retrieval system or transmitted, in any form or by any means, electronic; mechanical without the prior permission, in writing from the Publisher.

Ege Üniversitesi Basımevi T.C. Kültür Bakanlığı Sertifika No: 18679

Bu sempozyum kitabında yer alan her bildiri, yazar, yazarları tarafından sözlü olarak da sunulmuştur. Çalışmalar, sempozyum kitap yazım kılavuzu kurallarına göre tek bir format altında toplanmıştır. Makalenin içerikleri ve kaynak kullanımları yazarların sorumluluğu altındadır. Kaynak belirtmek suretiyle çalışmalardan alıntı yapılabilir. Eserlerin tüm hakları saklıdır.

GRAMAFONDAN SERVERLARA MÜZİĞİN DÜNYADA DAĞITIMI

Mihalis KUYUCU*

Özet

Dijital dünya tüm sektörleri değiştirmiştir. Yeni dijital dünya sayesinde yeni bir dünya ortaya çıkmıştır. Değişen sektörlerden biri de müzik dağıtımı olmuştur. Kayıt endüstrisinin ortaya çıkmasından önce sadece konser salonları vasıtasıyla ulaştırılan müzik artık ulusal ve küresel dijital müzik platformları ile dağıtılmıştır. Bu çalışmada müziğin dağıtımını dijital dönüşüm perspektifinde ele alınmıştır. Çalışma müziğin dijital dönüşüm sayesinde nasıl gelenekselden dijitale dönüştüğünün altını çizmektedir. Çalışmada ulusal dijital müzik platformları fizy , Muud ve küresel dijital müzik platformları Amazon, Apple Music ve Spotify örneğinde dijital müzik platformları müziğin dijital dağıtımına vurgu yapmaktadır. Çalışmanın sonucunda dijitalleşmenin 2000li yıllarla beraber müziğin dağıtımına olan ani ve radikal etkisi ve bunun müzik sektörüne olan etkisine dikkat çekilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Dijital Müzik, Müzik Dağıtım, Dijital Dönüşüm, Spotify, Apple Music

FROM GRAMOPHONE TO SERVERS THE DISTRIBUTION OF MUSIC IN THE DIGITAL WORLD

Abstract

The digital world changed all the sectors. A new world was established with the new digital world. One of the markets that had a radical change was faced in the distribution of music. Music which was distributed only in the concert halls before the recording period is now distributed with local and international digital platforms. In this paper the history of the distribution of music was explored from the perspective of digitalization. The research is underlining how the digital world changed the music distribution from traditional to digital. In the paper the local digital music distribution platforms fizy, Muud and the global music digital platforms Amazon, Apple Music and Spotify will be illustrated as digital music platforms. The paper concludes how the digitalization caused to a radical sudden change in the music world in the 2000s

Keywords: Music, Digital Music, Music Distribution, Digitalization, Spotify, Apple Music

* Doç.Dr, Alanya HEP Üniversitesi, michaelkuyucu@gmail.com

GRAMOFONDAN SERVERLARA MÜZİĞİN DÜNYADA DAĞITIMI

Mihalis KUYUCU¹

GİRİŞ

Müzik, insanlık tarihi kadar eski bir olgu olarak hem kültürel hem de sanatsal değeri olan bir kavramdır. Duyguları olduğu kadar ideolojileri de içeren müzik, toplumsal açıdan düşünüldüğünde her toplumun kendisine ait bir tarzın ve sesin dışavurumunu sağlayan bir araç niteliği taşımaktadır. Ortaya çıkan eser ise hem müziğin yaratıldığı dönemin hem de o müziği yaratan insanların bakışının gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır ki bu da bir tür zaman yolculuğu edası yaratmaktadır.

Müziğin neredeyse insanlık tarihi kadar eski olduğuna yönelik kanıtlar günümüzdeki Avusturya Slovenya sınırının olduğu bölgede bulunmuştur. Karbon tarih saptama yöntemi ile 43 bin yıllık olduğu belirlenen kemik ve fildişinden yapılan ilkel flütler, bilinen en eski müzik aleti olarak kabul edilmektedir. Dönemin insanların bu ilkel flütü avcılık ritüellerinin bir parçası olarak kullandıklarına inanılmaktadır (Johnson-Laird & Oatley, 2008).

Bilinen en eski müzik aleti ilkel bir flüt olmakla birlikte en eski müzik formlarının ise yüksek ihtimalle vurmali çalgılardan oluştuğu düşünülmektedir. Günümüzdeki anlamıyla vurmali çalgılara en yakın ilk örnekler, Danimarka’da bulunan ve M.Ö. 2500’lü yıllara tarihlenen, bugünkü trampete yakın bir vurmali çalgıdır. Günümüzün en yaygın telli çalgılarından olan gitarın ilk ve ilkel formları ise M.Ö. 1500’lü yıllarda Hititler tarafından kullanılmıştır (Montagu, 2017).

Kayıt altına alınan müzik denildiğinde ise Sümerlere kadar geri gitmek mümkündür. Günümüzden yaklaşık 6 bin yıl önceye (M.Ö. 4000’li yıllar) tarihlenen bir Sümer kil tabletinde Sümer tanrısı Ishtar’ı onurlandırmak amacıyla üretilen bir eserin nasıl çalınacağına ve tonlanacağına ilişkin bilgilere rastlanmıştır. Ayrıca günümüzdeki Suriye’de yer alan antik Ugarit şehrinde bulunan bir tablette tanrıça Nikkal’a yazılan Hurrian Hymn No. 6 adlı eser, neredeyse eksiksiz olarak tüm notaları ve notaların dokuz telli bir lir ile nasıl çalınabileceğine dair özel bilgiler içermektedir. Bu eser, M.Ö. 14. Yüzyıla tarihlenmiştir ki, bu da bilinen en eski kayıtlı müzik parçasıdır (Joseph, 2017: 47). Öte yandan, tamamen eksiksiz olarak hayatta kalmayı başaran en eski müzik parçası olan “Seikilos Epitaph” adlı eser ise M.Ö. 1. Yüzyılda günümüz Türkiye’sinde İzmir-Aydın arasında kalan bölgede yapılan demiryolu inşası esnasında bulunan bir mezar taşında yer almaktadır. Bu eser, 1966 yılından bu yana Danimarka Milli Müzesi’nde sergilenmektedir (Findlay, 2015: 146).

Müzik tarihinde belli başlı kilometre taşları bulunmaktadır. Örneğin Antik Yunan’da M.Ö. 400’lü yıllarda yapılan trampet yarışmaları canlı olarak kamuya açık alanda yapılan ilk müzik performansıdır. Aristoteles, müziğin gelişiminde hayati bir rol oynayan modern notalara hayat vermiştir (Demirgen & Esin, 2016: 520). Orta Çağ ise müziğin kilisenin etkisine girdiği ve ilahilerin hükümranlığında geçen bir dönem olmuştur. 600 yılında Papa I. Gergorius’un yaptırdığı Schola Cantorum adlı müzik okulu, müziğin yüzyıllar boyunca kilise etkisinde kalmasına neden olmuştur (Demirgen & Esin, 2016: 521). Müziği bir meslek olarak icra etmek üzere sanatçı yetiştirmeye yönelik ilk müzik okulu ise Fuda Manastırı’nda açılan şarkı okulu olmuştur. 850’li yıllarda ise müzik çok sesli olarak icra edilmeye başlanmıştır.

İkinci binyılda, Guido D’Arezzo standart gösterimi ve solfeji icat etmiştir. Rönesans ile birlikte ilahiler halen baskın olmakla birlikte diğer müzik türleri de yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu dönemde birçok yeni enstrüman icat edilmiş, var olanlar da geliştirilmiştir. Korolar ile polifoni yaygınlaşmıştır (Kaygısız, 2017: 12). Barok dönemi (17. yy) ile birlikte müzik çağ atlamış, ilahi tekeli kırılarak sanatsal amaçlarla üretilmeye başlanmıştır (Ertekin, 2007: 9). Klasik Dönem (18. yy) ise sanatsal amaçlı müziğin zirve yaptığı dönemdir. Bu dönemde halk konserleri yapılmaya başlanmış, böylece müzik saraydan çıkarak halka kavuşmuştur. Bu durum bestecilerin maddi olarak saraya bağlı olması nedeniyle sarayın etkisinden kurtulması anlamına da gelmiştir (Kaygısız, 2017: 12). Romantik Dönemde (19. yy), müzik virtüöz sanatçılar tarafından icra edildiğinden, sanatçılar büyük popülerlik kazanmış, ancak bu dönemde sanatçıların üstün yetenekleri nedeniyle ürettikleri eserlerin başkaları tarafından çalınmaması, müziğin değil sanatçının yüceltilmesi anlamına gelmiştir. 20. yüzyıla gelindiğinde ise radyo ile birlikte müzik tamamen değişip kitleleşmiştir (Nacacı & Canbay, 2015: 253). Teknolojik gelişmeler sonucunda

¹ Alanya HEP Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, Doç.Dr., michaelkuyucu@gmail.com

kayıt cihazlarının yaygınlaşması, müziğin ortalama 10-15 yılda bir yeni bir tarz, tempo ve biçim açısından değişimini sağlamıştır. Bu gelişmeler, müzik dinleme şeklini dahi değiştirmiştir.

1. MÜZİK DAĞITIMI VE MÜZİK DİNLEME ARASINDAKİ İLİŞKİ

Yalnızca bir ihtiyacın giderilmesi amacıyla üretilen ve tüketilen bir araç olmayan müzik, aynı zamanda toplumsal kültürel mirasın aktarımı rolünü de sağlayan bir iletişim aracı olarak çok yönlü bir yapıya sahiptir. Müziği üretenler, müzik tüketicilerine eserlerini sunduklarında müzik dinleme olayı gerçekleşmektedir (Efe ve Sonsel, 2019: 976). Müzik, müzik tüketicilerinin içsel zevk duygularını tatmin etmek, kendilerini motive etmeleri ve günlük aktivitelerine eşlik etmesi gibi amaçlarla dinlenmektedir. Canlı performanslar, radyo, televizyon, müzikal, analog ve dijital kayıtlar ise müzik dinleme araçlarıdır. İnsanlar, herhangi bir müzik dinleme aracıyla eğlence, ruh halini düzeltme ve törensel amaçlarla müzik dinleyebilmektedir (Johnson, 2004: 1161). Müzik bu dinleme araçları sayesinde dağıtılmakta ve dinleyicilere ulaşmaktadır.

Müzik, sahip olduğu soyut anlatım malzemesi sayesinde doğrudan bir mecra olarak zamandan ve mekândan bağımsız olarak tüketilebilmektedir. Teknolojik kayıt imkanları, müziğin zamana ve mekana olan bağımlılığını ortadan kaldırmıştır. Müzik gibi zamana ve mekâna bağımsızlığı ortadan kaldıran başkaca bir sanat dalı olmadığından, herkes tarafından kabul görmüştür (Akdeniz, 2018: 346). Müzik, kitle iletişim araçları vasıtasıyla kalıcı, sürekli ve etkili bir iletişim aracı haline de gelmiştir. Kitle iletişim araçları sayesinde dünyadaki farklı milletler ve kültürler, birbiriyle tanışıp kaynaşmakta ve birbirinden etkilenmektedir. Böylece müzik kültürü, politik, ekonomik ve kültürel işlevler kazanmaktadır (Kuyucu, 2015: 2).

Müzik dinleme yöntemleri, gelişen teknoloji ile birlikte değişen müziğin dağıtım biçimlerine paralel olarak sürekli olarak değişime uğramıştır. 1800'lü yılların sonunda icat edilen kayıt cihazları ile dinlenen müzik, 1920'lerde radyoya aktarılmış, 1980'lerde ise radyo tahtını walkmana kaptırmıştır. 21. yüzyıl ise dijital müziğin çağı haline gelmiştir. Dolayısıyla müzik dinleme biçimleri, tarihsel süreç içerisinde sürekli olarak değişmiştir (Akdeniz, 2018: 347).

2. MÜZİK DAĞITIM BİÇİMLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Günümüzde müzik dinlemek için kablosuz kulaklıklar yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Ancak müziğin dağıtımını kablosuz kulaklık teknolojisine şüphesiz bir gün içerisinde gelmemiştir. Tarihsel süreç içerisinde müzik dağıtım şekli ve araçları gelişim göstermiştir. 1877'de fonografin icadı ile başlayan süreç, günümüzde internet üzerinden talep üzerine akış sistemine erişmiştir. Müziğin dağıtımına ve geniş kitlelere ulaşmasında katkıda bulunan teknolojik gelişmeler ise şöyle sıralanabilir.

2.1 Fonograf

1877'de Thomas Edison tarafından icat edilen fonograftan önce insanlar, en sevdikleri şarkıları bir konserde ya da evlerinde bir başkasının o şarkıları bir enstrümanla çalması halinde dinleyebilmekteydi. 1877'den önce fiziksel medyaya müzik kaydetmeyi başarmışlarsa da 1877'de Edison hem müzik kaydedebilen hem de müzik dinlenebilen fonografi icat ederek modern çağı başlatmıştır. Fonografda sesler, fonograf silindirinde girintiler oluşturacak bir kayıt kalemi vasıtasıyla kaydedilirken, bir izleme kalemi aracıyla silindirdeki sesler, diyafram ve ikonik boynuz ile tekrar tekrar dinlenmeye başlandı. Edison'un icat ettiği ilk fonograf, metal bir silindir etrafına sarılan kalay folyodan oluşmaktaydı. İcadından 10 yıl sonra, aralarında Alexander Graham Bell'in de bulunduğu bir grup mühendis, balmumu kaplı kartondan fonograf silindiri icat etmiştir. Bunun üzerine Edison ise yeni sesleri kaydetmek için tamamen balmumundan oluşturduğu bir silindir yaratmıştır, ki bu yakın zamanda kullanılan CD-RW ve DVD-RW'nin atası sayılmaktadır (Suisman, 2010: 15-16).

Şekil 1. Edison Tarafından İcat Edilen Fonograf

1890 yılı düz disklere (plaklara) geçişin başlangıcı olmuştur. 1903'te balmumu silindirin yerini alan 10 inçlik ve 78 rpm'lik bir disk, üç dakikalık müzik kaydına izin vermesiyle birkaç yıl boyunca en popüler boyut olmuştur. Ardından her bir tarafına 20 dakikalık müzik kaydedilebilen 12 inçlik 33 rpm'lik disk (Long Play – Uzun Çalar- LP) piyasaya hâkim olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise 45 rpm plaklar yaygınlaşmıştır. Bu plakların her bir yüzüne bir parça kaydedilebiliyor olmasıyla bunlara da 45'lik denilmeye başlanmıştır. Bugün gelişimi durdurulan bu teknolojiye ait materyaller Londra Bilim Müzesi'nde sergilenmeye başlanmıştır (Osborne, 2012: 27).

Şekil 2. 78- 33 ve 45 RPM (Devirli) Plaklar

Şekil 3. Berliner Marka Gramofon

2.2 Radyo

20. yüzyılın başlarında icat edilen ve düzenli yayınlara başlayan radyo, müziğin dağıtımında önemli bir sıçrama yaratmıştır. Radyo tekniğinin ilerlemesinde James Clark Maxwell, Heinrich Hertz, Guglielmo Marconi ve Lee de Forest gibi isimlerin etkisi büyüktür. 1860 yılında Maxwell tarafından radyo dalgaları, 1886'da Hertz, Maxwell'in iddiasını doğrulamış ve radyo dalgalarına adını vermiş, Marconi ise 1901 yılında sesi ilk kez uzaktaki bir mesafeye göndermeyi başarmıştır. De Forest ise 1907'de Eiffel Kulesine anten yerleştirerek tekniği ilerletmiştir. I. Dünya Savaşı yıllarında amatör radyoculuk faaliyetleri yasaklanmışsa da savaş sonrasında 1922'de Amerika'da ilk ticari radyo yayın hayatına başlamıştır. 1935'te FM dalgalarının keşfiyle daha kaliteli ve kesintisiz radyo yayını dönemi başlamıştır. 20. yüzyılın ortalarına doğru radyo, evlerin baş köşesinde yerini almıştır. Bunda 1947'de transistörün icadı önemli rol oynamıştır. Transistörün icadı, radyoyu büyük ve sabit olmak yerine daha küçük ve taşınabilir hale getirmiştir (Uçar, 2009: 6).

Şekil 4. İlk Kullanılan Lambalı Radyo

Radyo Türkiye'ye 1927'de gelmiştir. 1926'da çıkarılan kanunla telsiz işletmesi 10 yıllığına Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi'ne verilmiş ve radyo yayını yapma hakkını da almıştır. 1934'te Atatürk'ün TBMM'de yaptığı Batılılaşmaya yönelik konuşması ile birlikte radyoda Türk Müziği'nin yayını yasaklanmış ve yalnızca Batı müziğine yer verilmiştir. Bunun haricinde 1932'de Ayasofya'da okunan mevlit ilk naklen yayını, 1934'te Fenerbahçe-Avusturya WAC maçı ilk spor naklen yayını olmuştur. 1964'te TRT kurulmuş ve radyo yayıncılığında sorumlu kılınmıştır. 1965'teki ilk programın ardından 1967'de Erzurum ve İzmir radyoları yayına başlamıştır. 1990'lar ise özel radyoculuk döneminin başlangıcı olmuştur (Aziz, 2012: 8).

Radyo, günümüzde özellikle trafikte en çok kullanılan müzik dinleme araçlarının başında gelmektedir. İşe gidiş ve iş çıkış saatleri, radyonun en sık dinlendiği zamanlar olmaktadır.

Şekil 5. Günümüzde Otomobillerde Kullanılan Gelişmiş Radyo Cihazı

2.3 Kaset

1958’de Amerikan Radyo Şirketi (Radio Corporation of America – RCA), RCA teybi piyasaya sürmüş ve ev içi müzik tüketiminin geleceğini değiştirmiştir. Bu kartuştan önce manyetik bantlar ev kullanımları için ideal ve gerçekçi bir seçenek değildi. Çünkü makaralı sistem oldukça karmaşıktı. Bu döneme kadar müzik önce fonograf, sonrasında ise radyo ile dağıtılmaktaydı.

Kaset, fark edilebilir ölçüde daha yüksek kalitede sesin, ev kullanımı için manyetik bant ortamına kodlandığı ilk araç olmuştur. Buna karşılık RCA teybi, 60 dakikalık yüksek kaliteli ev müziği potansiyeli sunmasına rağmen 1964’te kullanımının yaygınlaşmaması nedeniyle piyasadan silinmiştir.

Şekil 6. RCA Kartuş

Şekil 7. Stereo 8 Kartuş Kaset

1964'te 8 parçalı bandın geliştirilmesi ile birlikte 1960'lar ve 1970'lerde evlerde ve otomobillerde 46 dakikalık kasetler yaygınlaşmıştır (Canyakan, 2017: 185). 1970'lerin başında Philips'in ortaya çıkarttığı 46'lık, 60'luk (60 dakikalık) ve 90'luk (doksan dakikalık) kasetler piyasayı domine ettikten sonra 1979'da kasetin kendisinden bile daha önemli bir icat ile müzik tüketimi kitlesellikten kişiselleşmeye ve aynı zamanda mobilleşmeye başlamıştır. Sony'nin icadı Walkman, günümüzün mobil müzik anlayışının başlangıcı olmuştur.

Şekil 8. Philips'in İcad Ettiği Kaset

ABD'de Sound-About, İngiltere'de Stowaway, İsveç'te ise Freestyle adıyla yayımlanan Walkman, insanların müzik dinleme anlayışını temelden değiştirmiştir. Dinleyiciler, walkman büyük radyolarla ya da büyük kasetçalarla müzik dinlemek yerine kendi bireysel müziklerini mobil ortamda dinlemeye başlamışlardır. Artık müziklerini diledikleri zaman yanlarında götürüyorlardı. Ayrıca ilk walkman, iki kulaklık girişine sahip olmasıyla müziği arkadaşlarla birlikte dinleme fırsatı da sunmuştur (Kürşat, 2009: 163).

Şekil 9. Sony Markasının 1 Temmuz 1979'da Piyasaya Sürdüğü Sony TPS-L2 Walkman

1983'te kasetler, walkman sayesinde tarihinin en büyük satış rakamlarına ulaşmıştır. Ayrıca şarj edilebilir pillerin piyasaya sürülmesi ile 1980'ler ve 1990'lar walkman için altın çağlar olmuştur. Walkman ismi öylesine ikoniktir ki, sonraki dönemdeki taşınabilir CD çalarlara, mp3 oynatıcılara da walkman denilmiştir. Walkman hem müzik dinleme şeklini değiştirmiş hem de müziğin pazarlanmasında önemli bir pazarlama aracı olmuştur. Sony markası 2019 yılında walkman 'in 40. yılını kutlamak amacıyla bu ürünü yeniden pazara sundu. **NW-A100TPS** koduyla çıkan **Walkman**, arkasında **40. yıl** logosu taşıdı. Ürün aynı zamanda orijinal **Walkman**'i anımsatacak bir kılıf ve kutu ile piyasaya sunulurken hem bir nostalji duygusu yaratmış hem de 2019 yılında artık tarih olan kasetlerin koleksiyoncular tarafından yeniden kullanılmasını sağlamıştır. Sony ayrıca **NW-A105** kodlu, **40. yıl** logosu olmayan daha ucuz bir **Walkman** de piyasaya sürerek bu ürünün kırkıncı yılına özel ürünler paylaşmıştır.

2.4 Mini Cassete ve DAT

Philips 1967 yılında, 30 dakika kayıt yapma imkanı sunan analog ve sonrasında dijital mini kasetleri piyasaya sunmuştur. Aynı dönemde Japon Olympus markası da mini kasetleri piyasa sunmuştur. O dönemin en dikkat çeken özelliği ise müzik eserlerinin kaydedilmesine yönelik yapılan yeniliklerin genelde Hollanda'lı Philips ile Japon Sony firmaları arasında ortaya çıkan rekabet ve iş birlikleri ile icat edilmesi olmuştur.

Şekil 10. Philips ve Olympus'un İcat Ettiği Mini Kasetler

Sony ve Philips kasetlerde ürün çeşitliliği yaratmak amacıyla çalışmalarına seksenli yıllar boyunca devam etmiş ve 1987 yılında dijital kaset olarak da adlandırılan DAT (Digital Audio Tape) adlı ürünü piyasaya sunmuştur (Sony History,2020). DAT'lar dijital kaset olarak adlandırılmıştır.

Şekil 11. DAT Kasetler

Sony ve Philip markalarının piyasaya sunduğu DAT kasetler o dönemlerde yaygın olarak kullanılan analog kasetlerin aksine dijital olarak ve 16 bit/48Khz örnekleme ile kayıt yapılan ve yüksek kalitede ses verebilen DAT kasetler için DAT Player adında oynatıcılar da piyasaya sunulmuştur. DAT kasetler ve oynatıcılar analog kasetlerin aksine fazla yaygınlaşmamış ve sadece stüdyolarda profesyonel amaçlı kullanılmış pahalı bir teknoloji olması nedeniyle son kullanıcıya ulaşmamıştır. DAT Kasetleri doksanlı yıllarda popülerliğini kaybetmiştir.

Şekil 12. Sony DAT Player (DAT Oynatıcı Cihaz)

Sony markası DAT Kasetlerden umduğunu bulamayınca 1992 yılının Eylül ayında MD (Mini Disc) adlı ürünü piyasaya sürmüştür. Sony, DAT Kasetlerin profesyoneller tarafından kullanılması üzerine daha basit ve son kullanıcıyı hedef kitlesine alan bir ürün geliştirmek istemiş ve MD'yi icat etmiştir. MD'lerin en büyük özelliği kasetler gibi birden çok kez kaydedilebilir özelliğe sahip olmasıydı. Böylece müzik kullanıcıları kasete kayıt yapar gibi MD'lere de kayıt yapabilecek ve karışık listelerden oluşan dinletiler sunabileceklerdi. MD, analog klasik kasete göre daha yüksek, dijital ses kayıt yapılabildiği için daha iyi bir ses kalitesine sahipti. Bu ürüne çok inanan Sony, MD player (MD oynatıcı), MD Recorder (MD Kaydedici) ve MD Car Player (Oto teyplerine alternatif olarak) gibi cihazları da piyasaya sürmüştür.

Şekil 13. Sony'nin Piyasaya Sürdüğü MD (Mini Disc) ve MD Oynatıcı ve Oto MD Çalar

Sony, MD'lerden istediği performansı alamadığı için 2011 yılının Mart ayında artık MD Player-MD Recorder üretimi yapmayacağını açıklayarak bu formattan vazgeçti. 1998 yılının "Mini Disc Yılı" olacağını savunan MD adlı ürünü için 30 milyon dolarlık bir tanıtım ve pazarlama kampanyası hazırlayarak bu ürünün müzik dinleyen gençlerin gözdesi olacağını savunmuştur. Bu tezin başarısız olmasının en büyük nedeni ise MD oynatıcıların müzik dinleyen gençlerin bütçelerinin çok üstünde olmasıydı. Piyasaya sürülen MD oynatıcıların ortalama fiyatı 250 dolardı. Sony tarihinin en başarısız girişimlerinden biri olan MD projesi, ilk piyasaya sunulduğu yıllarda dünyada sadece 50 bin adet oynatıcı/kaydedici cihaz satabilmişti (Guardian,2012).

2.5 Kompakt Diskler (CD'ler):

Her ne kadar CD'lerin atası denilecek dijital kayıt materyallerinin gelişimi 1960'lerde başlamışsa da CD formatı 1980'lerde standartlaştırılmış ve yaygınlaşmaya başlamıştır (Canyakan, 2017: 186).

CD formatının AR-GE çalışmasına Philips araştırmacıları 1974 yılında başlamıştır. Benzer bir biçimde Sony'nin de AR-GE bölümü CD ile ilgili çalışmalarda bulunmuştur. Geline nokta Philips ile Sony bir iş birliği yaparak CD'leri 12 inch olarak piyasaya sunma konusunda anlaşmışlardır. 1979 yılının Mart ayında Hollanda'nın Eindhoven ilinde yapılan tanıtım toplantısında Philips CD'yi dünyaya tanıtmıştır. Tanıtım sırasında Philips ilk tanıtımını yaptığı CD'ye Beethoven'in 74 dakika süren dokuzuncu senfonisini kayıt etmiştir (Hans, 2010:12-14). Bu eserin kaydedilme nedeni ise bu yeni ürünün 74 dakikalık dijital kayıt yapma imkanı sunan bir ürün olduğuna vurgu yapmak olmuştur.

Şekil 14. Philips'in CD ile İlgili Yaptığı İlk Tanıtım Toplantısı

CD'den önce manyetik bant verileri, manyetik ya da fiziksel bir modeli elektrik sinyaline dönüştüren bir sensorla mekanik olarak okunmaktaydı. CD'lerde ise disk üzerine kodlanan verileri okumak için bir lazer kullanılması, ses teknolojisinde ileriye doğru atılmış önemli bir adım olmuştur. 1981'de ABBA grubunun 3 şarkılılık "The Visitors" adlı albümü CD'ye kaydedilen ilk popüler müzik ürünü olmuştur. Billy Joel'in 9 şarkılılık "52th Street" albümü ise CD'ye basılan ilk albüm olmuştur. Bu albümün ardından yayınlanan tüm müzikal yayınlar, 80'lerin sonu, 90'lı yıllar ve 2000'lerin başlarında CD sürümünü de içermiştir (O'Regan, 2018: 198).

Şekil 15. Dünyada CD'ye Kaydedilen İlk Albüm (Billy Joel/52th Stree)

1980'li yılların sonu, CD'lerin popülerliği artmaya başladığı yıllar olmuştur. Bunda CD çalarların maliyetinin düşmesi, gittikçe artan sayıda sanatçının albümlerini kaset ile beraber CD olarak da yayınlaması, CD'lerin 74 dakikalık çalma süresine sahip olması, yüksek ses kalitesi, lazerin toza ve diğer partiküllere karşı olan direnci gibi özellikleri etkili olmuştur.

Kasetlerin popülerliğinin artması seksenli yılların sonlarına gelirken plakları ikinci plana iterken, CD'lerin de popülerliğinin ve kullanımının artması kasetleri ikinci plana itmiştir. CD'ler 1990'lı yıllarda dinleyiciler tarafından benimsenmiş ve ana müzik tüketim aracı haline gelmiştir.

CD teknolojisi ömrü boyunca neredeyse değişmeden kalmışsa da birtakım deneyler yapılmıştır. Örneğin 1983'te CD-RW'ler (yeniden yazılabilir CD'ler) geliştirilmiştir. 1985'te bilgisayarlarda CD-ROM'lar piyasaya sürülmüş, sonraki dönemde Video CD, Super Video CD, DVD, HD DVD, Blu-Ray Diskler gibi CD teknolojisi altyapısını kullanan ürünler de piyasaya sürülmüştür. Ancak CD'lerin müzik tüketimi için genel mantığı aynı kalmıştır (O'Regan, 2018: 198).

2.6 Müziğin Fiziki Dağıtımının Bitişi: Mp3:

Mp3 formatı, müzik ürünlerinin internetle bütünleşmesini açısından çok büyük bir devrim olmuştur. Format üzerindeki çalışmalar 1986 yılında başlamıştır. 1986'da Karlheinz Brandenburg kodlama tekniğini oluşturmuş ve sesi üç katmana ayırarak sistemi öncelik derecesine göre hangi katmanın kaydedilip hangisinin gözden çıkarılabileceğine araştırmıştır. Bu yöntemi karmaşık bulan Brandenburg, insan kulağının sahip olduğu sınırlara göre yeni bir teknik üzerinde çalışmış ve 1988'de Hareketli Görüntü Uzmanları Birliği (Motion Picture Experts Group – MPEG) ekibini oluşturmuştur. Videoları CD-ROM'a taşımayı ve bir medya standardı oluşturmayı amaçlayan bu oluşumun ortaya attığı birbirinden farklı ses sıkıştırma tekniklerinden hangisinin daha verimli olacağı konusunda bir fikir birliğine varılamaması nedeniyle, ellerindeki farklı ses sıkıştırma teknikleri için birer alt grup oluşturmaya karar vermişlerdir. Oluşturulan bu standartlar Layer I, Layer II ve Layer III olarak adlandırılmıştır. Standartların oluşturulmasıyla birlikte en düşük bant genişliği kullanarak en yüksek ses kalitesi sunanın Layer III olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmaların sonucunda 1995'te Layer III'ün internet ortamının ses standardı olması gerektiği düşüncesinden hareketle bu ses teknolojisi için bir dosya uzantısı bulmak istemiş ve .mp3 uzantısı üzerinde anlaşılmuştur. Dosya uzantısının resmîyet kazandığı 14 Temmuz 1995 tarihi, bir anlamda mp3'ün doğumu olmuştur. Bu formatı ilk kullanan medya oynatıcısı ise günümüzde efsane olarak anılan Winamp olmuştur (Castelan & Khodja, 2015: 25).

Şekil 16. Mp3 Formatını Bulan Alman Bilim İnsanı Karlheinz Brandenburg ve Ekibi

Mp3 teknolojisinin yükselişi ise eşler arası müzik paylaşımı çağını başlatmış ve birçok hukuki soruna ve davalara konu olan Napster'in yükselişini sağlamıştır. Napster 2001 yılında neredeyse 25 milyon kullanıcıya ulaşmış ve mp3 aracılığı müzik paylaşımına odaklanmıştır. Her ne kadar teknolojik olarak önemli bir gelişme olsa da p2p paylaşım sistemi, müziklerin korsan bir şekilde paylaşılmasını ve yayılmasını sağlaması nedeniyle ağır eleştirilere ve davalara konu olmuştur. 2000 yılında tarihin en önemli trash metal gruplarından biri olan Metallica'nın bir filmin soundtrack albümü için yaptığı "I Disappear" adlı şarkının piyasaya çıkmadan önce Napster aracılığı ile sızdırılması ve hatta radyoda yayınlanması nedeniyle Napster'a büyük bir tazminat davası açmış ve bu dava sonraki yıllarda Dijital Medya Telif Hakkı Yasası'nın doğmasına neden olmuştur. 2001 yılında ise Napster davayı kaybetmiş, tazminata mahkûm olmuş, iflas etmiş ve kapatılmıştır (Ulrich, 2012). Ancak Napster'in kapanması, paylaşım teknolojisini durdurmamış, hemen arkasından LimeWire, Kazaa ve daha birçokları gibi aynı teknolojiyi kullanan programlar ortaya çıkmıştır. Bu hizmetlerin çoğu da aynı davalarla kapatılmıştır. Mp3 ve Napster illegal olsa da müziğin fiziki olarak dağıtımına alternatif bir yöntem olan dijital dağıtımı sağlamıştır.

Şekil 17. Dünyanın İlk Dijital Müzik Dağıtımıcısı Napster

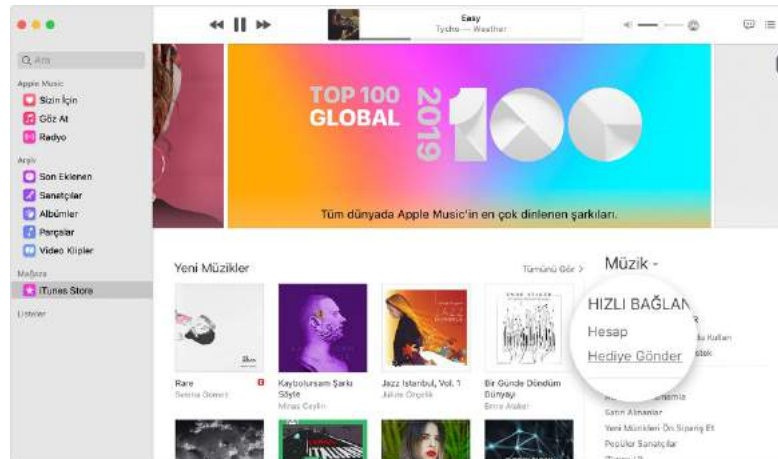
Mp3 formatının yaygınlaşması internet hızının artması ve dijital dönüşümün artması ile beraber hızlanmıştır. Doksanlı yılların sonlarında kullanılan 56K modimli internet bağlantısı ile bir müzik eserinin mp3 olarak indirilmesi 40 ile 50 dakika sürerken, internet hızının artması sayesinde günümüzde mp3 ses dosyalarına çevrilmiş müziklerin internet aracılığı ile indirilmesindeki süre bir dakikanın altına kadar düşmüştür.

Mp3 müziğin yaygınlaşması ile beraber taşınabilir mp3 çalarlara ihtiyaç doğmuştur. 1996'da Audio Highway'ın Listen MP3 ve 1997'de piyasaya sürülen MPMAN, ilk mp3 çalarlar olarak kabul edilmektedir. Ancak pazarı adeta sallayarak tek başına hâkim olan ürün 2001 yılında Apple tarafından piyasaya sürülen iPod olmuştur. Her ne kadar mp3 oynatabilen ilk cep telefonu Samsung SPH-M1000, 2000 yılında piyasaya sürülmüşse de telefon özelliği olmayan iPod 1000 şarkıya kadar olan kapasitesi ile adeta mp3 oynatıcı piyasasını eline geçirmiştir. İlk nesil iPod'ların ardından iPod Mini, iPod Shuffle, iPod Nano ve dokunmatik ekranlı iPod Touch piyasaya sürülmüştür. Aynı dönemde birçok mp3 çalar piyasaya sürülmüşse de hiçbiri Apple'ın küçük ve zarif ürünü kadar piyasaya hâkim olamamıştır. Apple'ın, mp3 çalar piyasasına hâkim olmasında iTunes hizmeti ile yasal olarak dijital müzik satın alınmasını sağlamanın da rolü büyüktür. iTunes 2008'den beri ABD'de, 2010'dan sonra da tüm dünyada en önemli müzik dağıtıcısı konumuna gelmiştir (Denegri-Knott, 2015: 398).

Şekil 18. Apple İpod (Mp3 Oynatıcı)

Napster'ın başlattığı trend, müziğin dijital yollarla dağıtılmasına olanak sağlarken, müziğin izinsiz ve telifsiz yaygınlaşmasına olanak sunarak müzik sektörüne zarar vermiştir. Bu sırada Apple dünyada bir ilke imza atarak herkesin internet aracılığı ile bedava elde ettiği müziği para ile satacağını açıkladı ve 2001 yılında ilk dijital müzik satış platformu iTunes Store projesini kamuya paylaştı (McElchearn,2013). Platform Steve Jobs'un beş büyük müzik şirketi ile telif anlaşması yapmasının ardından iTunes Store 28 Eylül 2003 tarihinde resmi açılışını yaptı (Dormehl,2016).

Şekil 19. Dünyanın İlk Para ile Dijital Müzik Satışı Yapan Platformu (iTunes Store)

Bu platformda dileyenler bir albümün tamamını ya da bir albümde yer alan şarkıların birini ya da birden fazlasını birim şarkı bedelini ödeyerek dijital olarak satın alma hakkı sundu. iTunes Store müziğin dijitalleşmesinde çok önemli bir kilometre taşı olmuştur. iTunes Store müziğin para karşılığı dijital platformlardan satın alınarak müzik endüstrisinin ekonomik kaybının azalmasına ve bir dijital müzik endüstrisi ve ekonomisinin oluşmasına öncülük etmiştir.

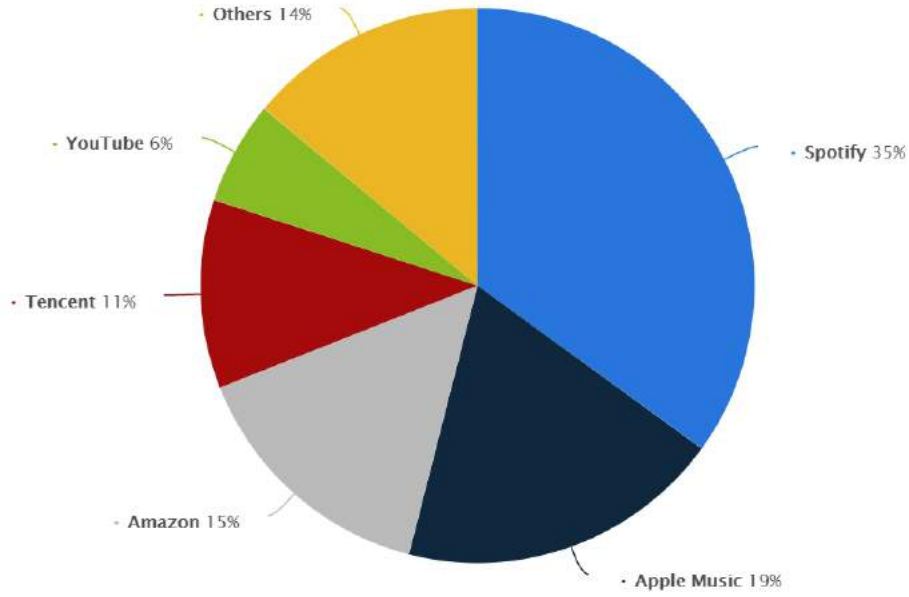
2.6 Müzikte Dijital Stream Dönemi

Dijital müziğin ve internetin yaygınlaşması ile birlikte müzik tüketiminde yaşanan en büyük yenilik stream olarak adlandırılan akış teknolojisi olmuştur. 2005 yılında kurulan Pandora, bugün dijital müzik endüstrisinin en büyük müzik dinleme trendlerinden biri haline gelen “müzik önerisi” hizmetini duyurmuştur. Türe bağlı olarak her şarkıyı 450’ye varan müzikal karakteristiğine göre sınıflandıran bu hizmet, ayda iki ile dört şarkı olmak üzere yaklaşık 10 bin şarkıyı kodlayan 25 çalışan tarafından manuel olarak sunulmaktaydı. Bu bilgi, kullanıcının belli bir şarkıya, albüme ya da sanatçıya benzer şarkıları dinleyebilmesi için bir algoritmayla verilmektedir. Kısaca bir tür keşif motoru olarak çalışan bu teknoloji ile Pandora dünya genelinde binlerce gruba, milyonlarca müzik dinleyicisine tanıtmıştır (Meneses, 2012: 239). 2011’de halka arz edilen ve 2,6 milyar dolar piyasa değerine ulaşan Pandora’nın Nisan 2013’e gelindiğinde yaklaşık 200 milyon kullanıcıya ulaşmıştır.

Her girişimci gibi Pandora da piyasada ilk olmanın getirdiği pek çok zorlukla karşılaşmıştır. Örneğin abonelik modeli ile kullanıcılardan çok düşük ücretler talep etmesine rağmen kullanıcıların tek bir sanatçının albümünü satın almadan on binlerce farklı sanatçının albümlerini ve şarkılarını dinleyebilmesi beraberinde farklı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Telif hakkı için daha yüksek ücretler talep eden sanatçılar ile akış teknolojisi kullanan Pandora ve diğer servis sağlayıcıları bu sistemde sürekli çatışma yaşamıştır. Tek bir oynatma başına kayıt şirketlerine ve sanatçılara 1 cent’ten az telif hakkı ödemesi nedeniyle sanatçıların anlamlı bir ödeme alabilmesi için şarkılarının milyonlarca kez dinlenmeyi gerekmesi, bu sistemi tartışmalara açmıştır.

Pandora’nın başarısı, akış (stream) teknolojisinin hem yaygınlaşmasını sağlamış hem de farklı oyuncuların da akış teknolojisine yatırım yapmalarını sağlamıştır. Bugün Spotify, Fızy, Apple Music, Tidal gibi dijital müzik servisleri kendinden önceki müzik dinleme araçlarının popülerliğini ve albüm satışlarını düşürmüş, stream olarak adlandırılan akış modelinin popüler olmasını sağlamış ve mp3 teknolojisini bile gereksiz hale getirmiştir. Çünkü stream modelinde müzik dinleyicisi dinlemek istediği şarkının mp3’ünü indirmek yerine direkt olarak dijital müzik servisinden dinleme olanağı bulmuştur. Her ne kadar sanatçılar telif hakkı gerekçesiyle akış teknolojisine mesafeli yaklaşıp da kullanıcılara, tek bir ödeme ile on binlerce sanatçıya ve milyonlarca şarkıya erişebiliyor olmaları nedeniyle çekici gelmiştir. Bu da günümüzden en çok kullanılan yöntem olan akış teknolojisinin yaygınlaşmasını sağlamıştır (Richardson, 2014: 50). Müzik endüstrisinde akış teknolojisinin yaygınlaşması ve sektörün dominant dijital müzik tüketim sistemi olması üzerine Apple’da iTunes Store’un yanında Apple Music adlı müzik akış sistemini kullanan dijital müzik servisini açmıştır. iTunes Store’da şarkıların mp3 dosyasını belirli bir fiyat karşılığı satan Apple, akış teknolojisi ile birlikte iTunes yerine Apple Music’i ön plana getirmeye başlamıştır.

2019 verilerine göre dünyada akış (stream) dijital müzik hizmet sağlayıcıları içinde Spotify yüzde 35’lik pazar payı ile dünyada birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada ise yüzde 19’luk pazar payı ile Apple Music yer almaktadır.

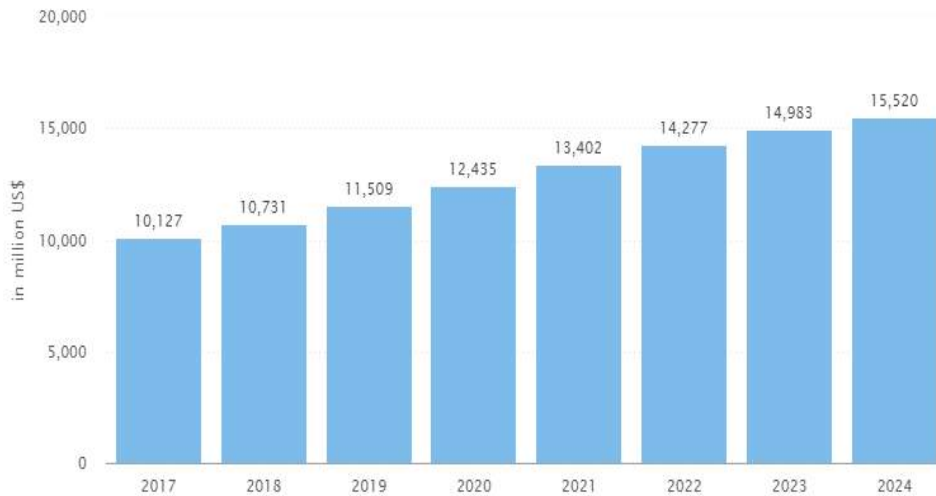

Şekil 20. Stream (Akış) Sistemini Kullanan Dijital Müzik Servislerinin Dünyadaki Pazar Payı (2019) (Statista,2020a)

3. MÜZİĞİN DİJİTAL DAĞITIMI VE POPÜLER DİJİTAL MÜZİK PLATFORMLARI

Günümüzde dijital müzik platformlarının hemen hemen tamamı akış (stream) modeli ile hizmet vermektedir. Bu platformlar, ödenen ücret ile sınırsız ve reklamsız müzik dinleme hakkı sunmaktadır. Ayrıca, küresel dijital müzik endüstrisinde son yıllarda yaşanan yasal düzenlemelerle ve bu korsan müziği engellemeye yönelik önemli adımlar da atılmıştır.

2019 yıl sonu itibariyle akış hizmeti sunan dijital müzik platformlarının toplam geliri dünya çapında 11,4 milyar USD'ye ulaşmıştır. Ayrıca dünya genelinde tüm platformların ücretli abone sayıları da 278 milyona ulaşmıştır. Spotify tek başına 130 milyon ücretli abone ile başı çekerken, dünya çapında düşünüldüğünde Spotify'nın her zaman ilk tercih olduğunu söylemek mümkün değildir. Örneğin Avustralya'da Spotify ve Apple Music en popüler mecralar iken, Japonya'da Amazon Music, Arjantin, Peru ve Hollanda'da Youtube Music en popüler dijital akış servisleridir (<https://www.statista.com/topics/6408/music-streaming/>). Dijital platformların gelirlerinin 2024 itibariyle 15,52 milyar USD'ye yükseleceği öngörülmektedir.

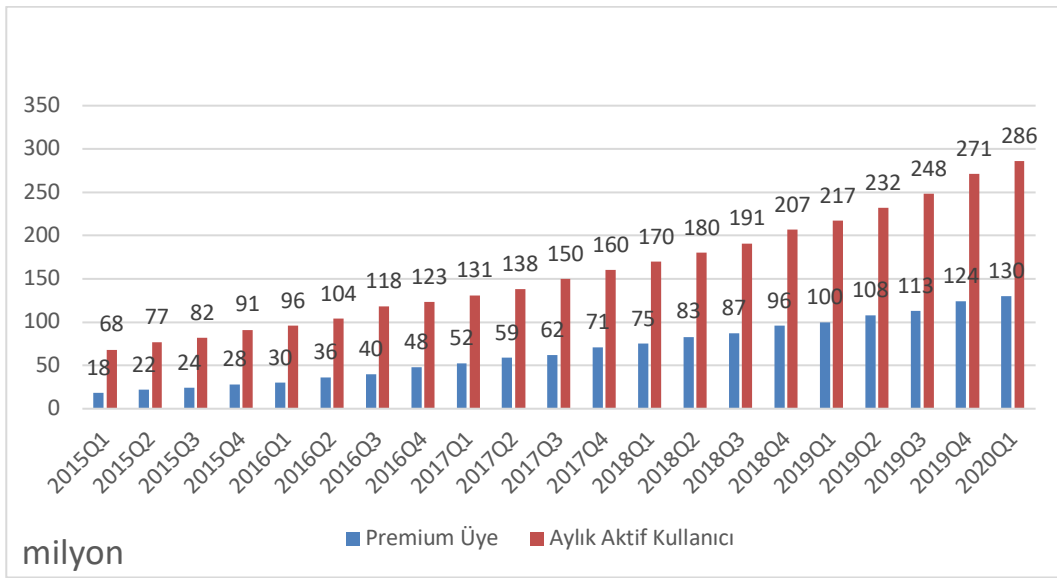
Şekil 21. Dijital Müzik Akış (Stream) Müzik Platformlarının Gelirleri (Statista,2020b)

2020 yılı itibariyle dünyada en çok kullanılan dijital müzik platformları, Spotify, Deezer, Apple Music, Tidal, Youtube Music adlı platformlardır. Türkiye’de bu iki platforma Türk hizmet sağlayıcıları tarafından kurulan Fizy ve Muud da eklenmektedir.

3.1 Spotify:

2006 yılında İsveç’te kurulan Spotify, 2008 yılında resmi olarak bir müzik akışı platformu olarak tanıtılmıştır. P2P teknolojisini kullanan bir “akış” müzik hizmetidir. Kullanıcıların özgürce dinlemek istedikleri şarkıları seçmelerine olanak tanıyan bir hizmet olan Spotify’da veriler hem P2P (eşler arası) hem de bir sunucu ağından aktarılır. Ücretli ve ücretsiz iki versiyonu bulunan serviste ücretli sürüm reklamsız ve sınırsız sayıda şarkı atlama hakkı içermektedir. Ücretsiz sürüm ise reklamlı ve sınırlı sayıda şarkı imkânı sunmaktadır. Her iki sürümde de kullanıcılar aynı portföye erişmektedir (Kuyucu, 2017: 154).

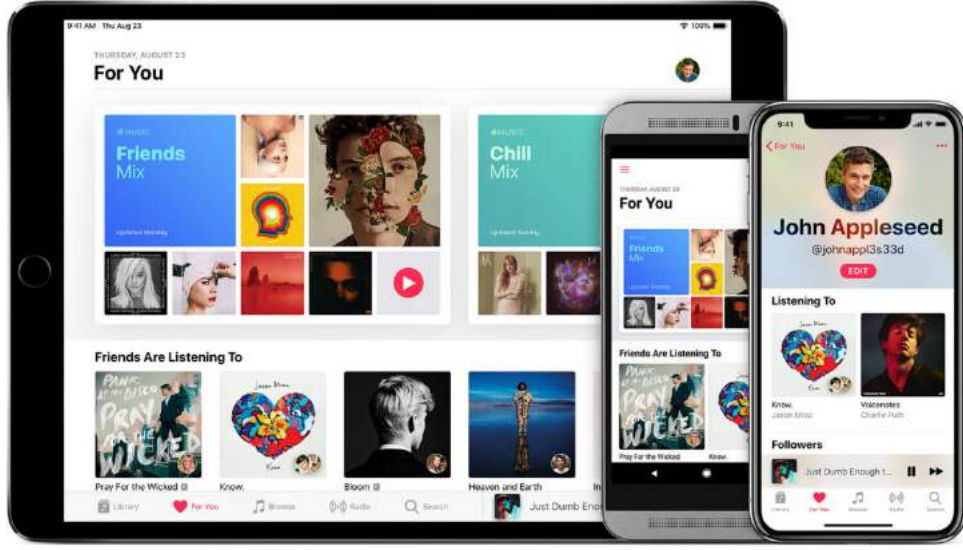
Ekim 2020 itibariyle 50 milyondan fazla parça bulunan Spotify’nın 130 milyonu ücretli olmak üzere 286 milyon aylık aktif kullanıcısı bulunmaktadır.

Şekil 22. Spotify’nın Aylık Aktif Kullanıcı ve Premium Üye Sayıları (Spotify,2020)

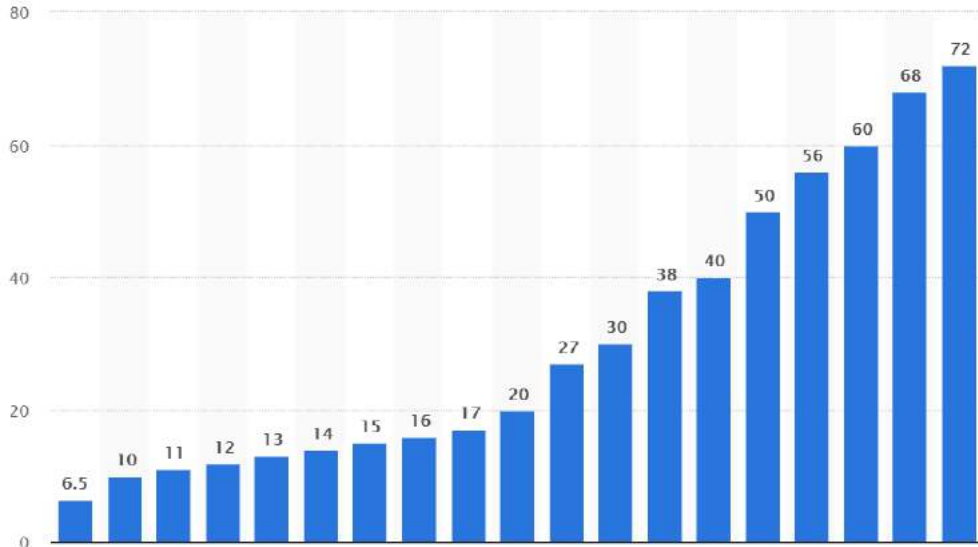
3.2 Apple Music:

2003 yılında Apple, müzik dinleyicisinin internet aracılığı ile yasal olarak çevrimiçi müzik satın almalarını ve müzik indirmelerini sağlamak için iTunes Stores’u açmıştır. Apple, milyonlarca şarkı ve diğer medyadan oluşan bir katalogla dünyanın en büyük perakende satıcısı haline gelmiştir (Kuyucu, 2017: 156). Apple iTunes’un 2003 yılında ilk yasal çevrimiçi müzik platformu olarak ortaya çıkması, müzik endüstri için fiziksel formatlarla geleneksel dağıtımdan ziyade internet üzerinden yasal bir müzik dağıtımını açısından büyük bir gelişme olmuştur. Apple iTunes’un 2003 yılında ilk yasal çevrimiçi müzik platformu olarak ortaya çıkması, müzik endüstri için fiziksel formatlarla geleneksel dağıtımdan ziyade internet üzerinden yasal bir müzik dağıtımını açısından büyük bir gelişme olmuştur.

Şekil 23. Apple Music Platformu Görseli

iTunes'un ardından yasal müzik sektörünün akış servisine yönelmesiyle birlikte Haziran 2015'te Apple Music duyurulmuştur. Apple Music'in Ocak 2020 itibariyle 72 milyon ücretli abonesi bulunmaktadır. Apple Music, Spotify'nın ardından sektörün ikinci büyüğü durumundadır (Statista,2020c).

Şekil 24. Apple Music Platformunun Abone Sayısı (Milyon Kişi) (2015- 2020 Ekim)

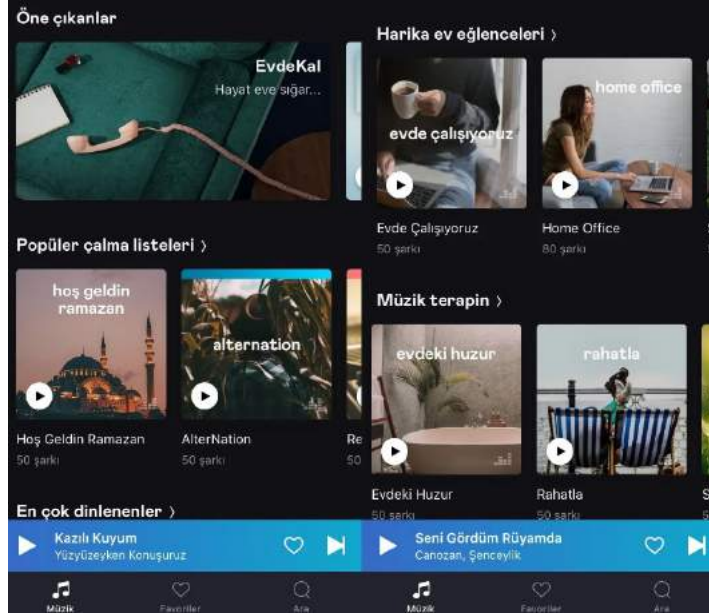
3.3 Deezer:

Akış (Stream) servislerinin ilklerinden biri olan Deezer, bu alanda öncü küresel hizmet sağlayıcı servislerden biridir. 2006 yılında kurulmuş olsa da SACEM tarafından, telif hakkı yasasına ihlal gerekçesiyle kapatılmıştır. 2011 yılında plak şirketleriyle telif anlaşmaları yaparak 8 milyon kataloğu sistemine dahil etmiştir. Deezer için üç farklı kullanım seçeneği bulunmaktadır. Keşif özelliği ile kullanım süresinin ilk altı ayında ücretsiz ve sonraki aylarda 2 saat kotalı ücretsiz üyelik hizmeti vermektedir. Bunun dışında Premium ve Premium+ hizmetleri bulunmaktadır. Deezer kullanıcıya bu hizmetleri sağlarken, üreticiler için de kapsamlı bir hizmet vermektedir. Deezer'a şarkı veya albüm yükleme yapabilmek için dijital dağıtım firması kullanılmak zorundadır ve The Orchard, Deezer'ın resmî dijital toplayıcı ve dağıtıcı distribütörü olarak müzik üreticisine bu alanda hizmet vermektedir (Kutluk ve Kaptanoğlu, 2019: 389).

Şekil 25. Deezer Dijital Müzik Platformunun Kurumsal Logosu

Ağustos 2019 itibariyle Deezer'in 7 milyonun üstünde ücretli abonesi bulunduğu açıklanmıştır. Eylül 2017'deki yaklaşık 9 milyonluk ücretli abone sayısının Ağustos 2019'da 2 milyon azalmasının nedeni, aynı dönemde Spotify'nın ve Apple Music'in sektördeki dominasyonunu sağlamlaştırmasıdır (Statista,2020d).

Şekil 26. Deezer Müzik Platformunun Ara yüzü

3.4 Fizy:

2008 yılında Ercan Yaris'in kurduğu fizy.com, tıpkı Napster sistemi gibi çalışan bir platform olarak hizmet vermiştir. Youtube ve benzeri video akış platformları üzerinden kesintisiz müzik dinleme imkanı sağlayan ve web tabanlı olarak kurulan Fizy, MÜ-YAP'ın sunduğu kataloglara izinsiz erişme ve lisanssız erişim sağlaması gerekçesiyle yasal bir dijital platform olarak adlandırılmamıştır. MÜ-YAP'ın açtığı dava sonucundan 28 Aralık 2010 yılında kapatılmıştır (Kutluk ve Kaptanoğlu, 2019: 381). 2011'de Turkcell tarafından satın alınması sonrasında Fizy, Ekim 2014'te Turkcell'in sunduğu bir dijital müzik servisi olarak hizmet vermeye başlamıştır.

Fizy 2018 yılında 3,2 milyon aktif aboneye sahipken aynı yılın sonunda Turkcell, Türkiye'nin dışında beş ayrı ülkede de faaliyete geçerek küreselleşme yolunda ilk adımlarını atmıştır (HaberTürk,2018).

Şekil 27. Deezer Müzik Platformunun Ara Yüz Görself

3.5 Muud:

Türk Telekom'un dijital müzik platformu olan Muud, yayın hayatında 2008 yılında şarkı indirme altyapısıyla TNet Müzik adıyla başlamıştır. 2016 yılında adını değiştirerek akış servisi olarak Muud adını almıştır. Muud'un en büyük özelliği hem akış sistemini kullanması hem de masa üstü bilgisayarda isteyen kullanıcıya istediği şarkıyı mp3 olarak indirme ve kaydetme imkanı sunmasıdır.

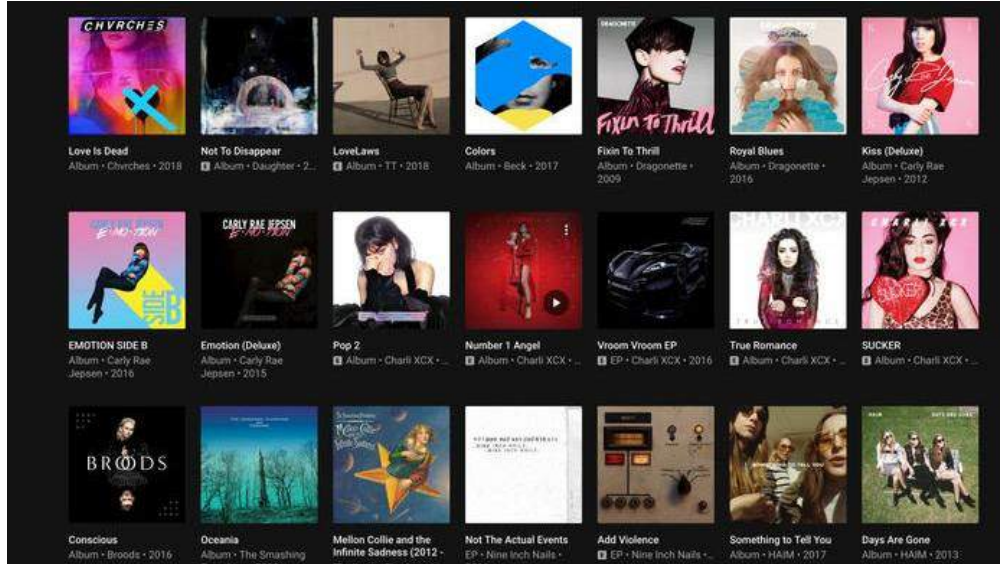

Şekil 28. Muud Dijital Platformunun Reklam Tanıtım Kampanya Görself

Muud'un ücretsiz üyeliği kişiselleştirilmiş müzik, moda uygun liste arama, reklamsız ve internette harcamayan deneyim ile ayda 1000 yerli şarkı dinleme özelliklerine sahipken, Premium üyelik ücretsiz üyeliğe ek olarak çevrimdışı dinleme, HD ses kalitesi, şarkı atlama ve indirme ile sınırsız dinleme özelliklerine sahiptir.

3.6 Youtube Music:

Dünyanın en büyük video uygulaması olan YouTube 2015 yılında Youtube Music adı verilen müzik akış hizmetini açmıştır. Şubat 2020’de ilk kez verilerini açıklayan Youtube, 2019 sonu itibariyle Youtube Music ve Youtube Premium ücretli aboneliklerinin 20 milyonu geçtiğini belirtmiştir. Google, YouTube Music’in kurulmasından sonra yakaladığı başarı üzerine Google Play Music adlı uygulamasını kapatma kararı almış ve 2020 yılının Ekim ayında uygulama tüm dünyada kapatılmıştır.

Şekil 29. YouTube Premium Uygulamasının Ara Yüz Görselfi

SONUÇ

Müzik yüzyıllardır var olmasına rağmen, onun dağıtımı ve kitlelere ulaşması son iki yüzyılda meydana gelen teknolojik gelişmelere paralel olarak yaygınlaşmıştır. Önceleri saraylarda canlı olarak icra edilen müzik yavaş yavaş sayısı artan etkinliklere geniş kitlelere sunulmuştur. Müziğin dağıtımının yaygınlaşmasında en önemli kilometre taşı müziğin kayıt altına imkanı tanıyan teknolojik gelişmedir. Kaydedilen müziğin daha sonra fonogram, gramofon ile taş plaklar aracılığı ile dağıtmaya başkası ile müzik ilk kez kayıt altına alındıktan sonra dinleyiciye fiziki bir araç aracılığı ile dağıtmaya başlamıştır.

Müzik kayıt teknolojisinde yaşanan her bir gelişme müziğin dağıtımına ve geniş kitlelere ulaşmasına katkıda bulunurken, iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler de müziğin geniş kitlelerce dinlenmesinin önünü açmıştır. Bu alanda ilk önemli adım radyonun icadıyla gerçekleşmiştir. Radyonun icadı müziğin kilometrelere varan uzaklıklara kadar dağıtılmasına imkan tanımıştır. Radyonun ardından müziğin geniş kitlelere ulaşmasında etkili olan ikinci önemli adım televizyon yayıncılığında yaşanan gelişmelerdir. Televizyon kanallarının küreselleşmesi ve tematik içeriğe önem vermesi ile müzik yayını sunan televizyonlar ortaya çıkmıştır. 1980lerin başında ABD’de yayın hayatına başlayan MTV bu konuda öncü olmuştur.

Kayıt teknolojisinin gelişmesi ile beraber plaklar format değiştirmiş, daha sonra kaset, cd gibi araçlar ortaya çıkmıştır. Bu materyallere kaydedilen müzik fiziki olarak dağıtılmıştır. Müzik dinleyicisi belirli bir ücret karşılığı müziği fiziki olarak basılan bu araçlarla aracılığı satın alarak edinmiştir. Bu üretim – tüketim modeli müziğin ekonomisinin de şekillenmesine katkıda bulunmuştur. 1950’lerden 1990’lara kadar en popüler müzik dağıtım aracı plak ve kasetler olmuştur. Doksanlı yıllarda yaygınlaşan CD formatı müziğin hem dijitalleşmesine hem de plak ve kasetlerin ortadan kalkmasına neden olmuştur.

Müziğin geniş kitlelere dağıtılmasında önemli kilometre taşlarından biri de dijital dönüşüm olmuştur. Almanların icat ettiği MP3 ile birlikte müzik, tarihinde ilk kez fiziki ortamdan çıkmış, sanallaştırılmıştır. İnternet hızının 56K modemlerden 100 Mbpslik ve üstü fiber hızlara ulaşması, mobil medyanın akıllı cep telefonları ve 3G – 4G hızlı internetle beraber yaygınlaşması müziğin de dağıtımında önemli bir viraj olmuştur. Dijital dönüşüm müziğin fiziki ortamlardan sanal ortamlara geçişini hızlandırmış ve müzik artık plak, kaset, cd gibi fiziki ortamlardan çok dijital müzik platformları aracılığı ile dağıtılmıştır. Doksanların sonu ile iki binli yılların başında yaygınlaşan müziğin

sanallaşması müzik ekonomisini de olumsuz etkilemiştir. Napster gibi müziğin bedava paylaşımına olanak sağlayan platform ve yazılımlar sayesinde yaşanan bedava MP3 paylaşımı hem fiziksel satışlarda azalma yaşatmış hem de telif ekonomisini olumsuz etkilemiştir.

Müziğin internet aracılığı ile bedava dağıtıldığı bir dönemde Apple'ın kurucusu Steve Jobs, müziği para ile satacağını açıklamış ve müzik şirketleri ile telif sözleşmeleri yaparak dünyanın ilk resmi dijital müzik platformu iTunes Store'u açmıştır. iTunes Store'da müzik para karşılığı satılmıştır. Dileyen müzik dinleyicisi bir albümün tamamını veya o albümde yer alan şarkılardan bazılarının mp3'ünü para karşılığı satın alarak o şarkıları ediniyordu. Müziğin dağıtımında dijital müzik servislerinde yaşanan ikinci önemli viraj ise stream teknolojisinin gelişmesi olmuştur. Stream teknolojisi, müzik dinleyicisine bir şarkının mp3 dosyasını bilgisayar veya telefonuna indirmeden direkt dinleme imkanı veren bir teknoloji olarak gelişmiş ve iTunes Store'un şarkı satma planını engellemiştir. Stream yapan dijital müzik servisleri belirli bir aylık abonelik ücreti karşılığında kullanıcıya dilediği kadar şarkıyı mp3 olarak indirmeden direkt dinleme imkanı tanımıştır. Bu sisteme yatırım yapan ve en hızlı büyüyen dijital müzik platformu İsveç'li Spotify olmuştur. Spotify kısa bir sürede küresel dijital müzik platformları endüstrisinde pazar lideri olmuştur. Apple, bunun üzerine iTunes Store'un yanında stream teknolojisi ile çalışan Apple Music'i açmıştır. Stream modelinin yaygınlaşması müziğin ekonomisinde de birim kar oranını azaltmıştır. iTunes Store'da bir şarkıyı dinlemek için sanal ortamda 0.99 TL vermek gerekirken, stream sistemi aylık 17 ile 25 TL lik abonelik ücreti karşılığında milyonlarca şarkıyı dinleme imkanı sunmaktadır. Bu sistem müziğin artık satın alınan bir üründen çok kullanılan, kiralanan bir ürüne dönüşmesine neden olurken, bir müzik ürününün birim satış miktarının gelirini de olumsuz etkilemiştir. Stream modelinde müzik üreticisinin tek geliri telif olmuştur. İyi bir telif kazanmanın anahtarı ise bir şarkının binlerce hatta milyonlarca kez dinlenmesi ile gerçekleşmektedir. Bu durum müziğin nitel anlamda gelişmesinden çok nice anlamda büyümesine neden olmuştur. Müzikten para kazanmak fiziki albüm (plak- kaset-cd) satışı değil, dijital platformlarda çok dinlenme (çık tıklanma) ile gerçekleştirmeye başlamıştır.

Müziğin gramofondan stream sistemi ile çalışan dijital müzik platformlarına kadar gelen sürede dönüşen dağıtım sistemi çok kısa bir sürede tüm müzik dinleme alışkanlıklarını yeniden inşa etmiştir. Bu dijital dönüşüm müziğin fiziki albüm gelirlerinden mahrum kalmasına, telif gelirlerinin popülist mantıkla dağıtılmasına ve müziğin serbest piyasa ekonomisi ve popüler kültüre köle olmasına neden olmuştur. Müzik endüstrisi dijital dönüşümü çok hızlı yaşarken, bu hız müzik üreticisinin aleyhine olmuştur.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, A. (2018). Kulaklık ile müzik dinleme pratiklerinde anlam. UTAK 2018 Üçüncü Ulusal Tasarım Araştırmaları Konferansı: Tasarım ve Umut Bildirim Kitabı. Ankara: Ortadoğu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.
- Canyakan, S. (2017). Ses Tarihi: Audio Özelinde Müzik Teknolojisi ve Kökeni. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10.
- Castelan, Y., & Khodja, B. (2015). MP3 Steganography Techniques. 4th Annual ACM Conference on Research in Information Technology.
- Demirgen, E., & Esin, F. (2016). Eski Yunan'da Müzik Eğitimi. Journal of International Social Research, 9(46).
- Denegri-Knott, J. (2015). MP3. Consumption Markets & Culture, 18(5).
- Dormehl, L.(2016). Apple introduced iTunes Store 13 years ago today. <https://www.cultofmac.com/425543/apple-introduced-itunes-store-13-years-ago-today/> Erişim Tarihi 04.09.2020.
- Efe, M., & Sonsel, Ö. (2019). Türkiye'de dinlenen popüler müziklerin incelenmesi: Spotify örneği. İdil Dergisi, 60.
- Ertekin, S. (2007). Türk Operası'nın Gelişim Süreci. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Findlay, A. (2015). Reproducing "Iphigenia at Aulis". Early Theatre, 18(2).
- Guardian (2012). Mini Disc the Forgotten Format. 24 Eylül 2012 .
- HaberTürk (2018). <https://www.haberturk.com/fizy-den-dev-yatirim-5-ulkeye-acildi-aylik-kullanici-sayisi-21-milyona-ulasti-2163940-ekonomi> Erişim Tarihi: 03.07.2020.

- Hans P.(2010). "The Emergence of the Compact Disc" IEEE Communications Magazine (January 2010) pp 10-17
- Johnson, D. (2004). Music listening and critical thinking. *International Journal of the Humanities*, 2(2).
- Johnson-Laird, P. N., & Oatley, K. (2008). Emotions, music, and literature. M. Lewis, J. M. Haviland-Jones, & L. F. Barrett (Dü) içinde, *Handbook of Emotions*. New York, US: Guilford Press.
- Joseph, D. (2017). Deceptive Threads: Play. *Mashriq&Mahjar*, 4(2).
- Kaygısız, M. (2017). *Müzik Tarihi: Başlangıcından Günümüze Müziğin Evrimi*. İstanbul: Kategori Yayıncılık.
- Kutluk, M., & Kaptanoğlu, B. (2019). Dijital Müzik ve İnternet'in Kısa Tarihine Genel Bir Bakış. E. S. (Ed.) içinde, *Yeni Medya Çalışmaları V-Türkiye İnternet Tarihi*. İstanbul: Alternatif Bilişim.
- Kuyucu, M. (2015). The effects of media on the music listening habits of the university students in Turkey. *International Conference Management, Economics, Business and Social Sciences and Humanities Research (ICMHRCon)*. İstanbul: Turkey.
- Kuyucu, M. (2017). "Did the Digital Music Platforms Killed Radio's Music Box Function? A Study on Music Platforms Preferences from the Faculty of Communication. *Entrepreneurship and Innovation in New Media Ecosystem: Proceedings of 3rd International New Media Conference*. İstanbul: Turkey.
- Kürşat, N. (2009). Ulusal Yenilik Gücünün Oluşmasında Üniversitelerin Rolü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 1(1).
- McElhearn, K. (2016). 15 years of iTunes: A look at Apple's media app and its influence on an industry. <https://www.macworld.com/article/3019878/15-years-of-itunes-a-look-at-apples-media-app-and-its-influence-on-an-industry.html> Erişim Tarihi 18.11.2020.
- Meneses, J. P. (2012). About Pandora and other streaming music services: the new active consumer on radio. *Observatorio*, 6(1).
- Montagu, J. (2017). How Music and instruments Began: a Brief overview of the origin and entire development of Music, from its earliest stages. *Frontiers in Sociology*, 2(8). <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fsoc.2017.00008/full> adresinden alındı
- Nacakçı, Z., & Canbay, A. (Dü). (2015). *Müzik Kültürü*. İstanbul: Pegem Akademi.
- O'Regan, G. (2018). MP3 Player and Digital Music. *The Innovation in Computing Companion*. içinde Cham: Springer.
- Osborne, R. (2012). *Vinyl: A History of the Analogue Record*. London: Routledge.
- Richardson, J. H. (2014). The Spotify paradox: How the creation of a compulsory license scheme for streaming on-demand music platforms can save the music industry. *UCLA Entertainment Law Review*, 22(1).
- Spotify (2020). <https://www.businessofapps.com/data/spotify-statistics/> Erişim Tarihi: 14.11.2020
- Sony History (2020). <http://www.Sony.net>. 25 Ekim 2020 tarihinde erişilmiştir.
- Statista (2020a). <https://www.statista.com/statistics/653926/music-streaming-service-subscriber-share/> Erişim Tarihi: 14.11.2020.
- Statista (2020b). Music Streaming Revenue, <https://www.statista.com/outlook/209/100/music-streaming/worldwide#market-revenue> Erişim Tarihi: 10.08.2020.
- Statista (2020c). (<https://www.statista.com/statistics/604959/number-of-apple-music-subscribers/>). Erişim Tarihi: 19.10.2020.
- Statista (2020d). (<https://www.statista.com/statistics/321559/deezer-paying-subscribers/>). Erişim Tarihi 20.11.2020.
- Suisman, D. (2010). Sound, Knowledge, and the "Immanence of Human Failure" Rethinking Musical Mechanization through the Phonograph, the Player-Piano, and the Piano. *Social Text*, 28(1).
- Uçar, L. B. (2009). Türkiye'de Radyo Yayıncılığı. *TRT Radyo Vizyon Dergisi*, 1.
- Ulrich, L. (2012). Metallica vs. Napster. T. Cateforis (Dü.) içinde, *The Rock History Reader*. Taylor & Francis.